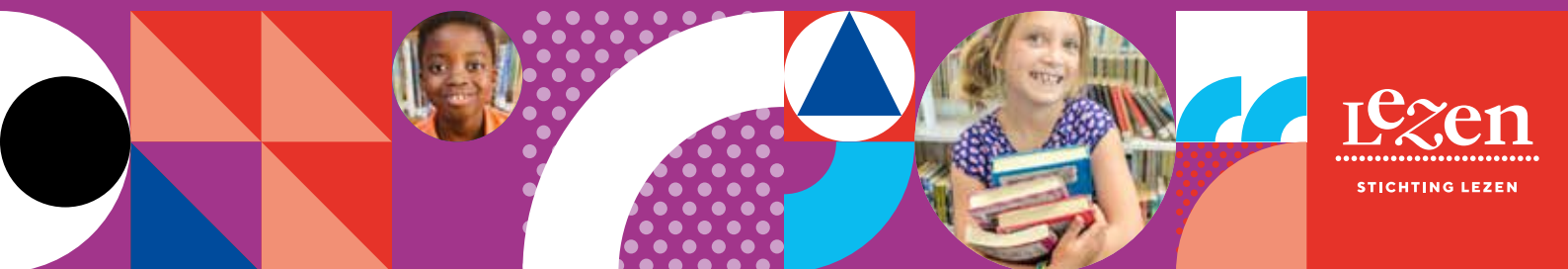

ONDERZOEKSPUBLICATIE

Lezen en laten lezen

Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars

Wenckje Jongstra, Marleen Kieft,
Claire Goriot & Jette van den Eijnden

Lezen en laten lezen

Een ontwerponderzoek naar de
versterking van leraren als
leesbevorderaars

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020 – 623 05 66
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Auteurs

Wenckje Jongstra, Hogeschool KPZ
Marleen Kieft, Hogeschool KPZ en MK Onderzoek + Advies
Claire Goriot, Hogeschool KPZ
Jette van den Eijnden, Stichting Lezen

Deze productie is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan
Onderwijsonderzoek. Projectnummer 40.5.20500.178.

Vormgeving cover

Judith Schoffelen en Erik olde Hanhof, Amsterdam

Citeren als: Jongstra, W., Kieft, M., Goriot, C., & Eijnden, J. van den (2023). *Lezen en laten lezen: Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars*. Amsterdam: Stichting Lezen.

©2023 Stichting Lezen, Amsterdam

Samenvatting

Leraren zijn voor hun leerlingen een belangrijk (lees)rolmodel. Enthousiasme over lezen werkt aanstekelijk. Niet alle leraren beschikken echter over de kennis en vaardigheden die nodig zijn om hun leerlingen aan te sporen tot lezen: ze lezen bijvoorbeeld zelf niet graag of hebben (te) weinig kennis van recente jeugdliteratuur. Dit maakt het voor hen lastig om de liefde voor lezen op hun leerlingen over te brengen en om hun passende boeken aan te reiken.

Om leraren te ondersteunen in hun rol als leesbevorderaars, ontwikkelde een groep onderzoekers en onderwijsprofessionals in het kader van een ontwerpgericht onderzoek de aanpak *Leraren als leesbevorderaars*. Eerst stelden zij vast aan welke principes een effectieve professionaliseringsaanpak voor leraren zou moeten voldoen. Dit gebeurde aan de hand van een literatuuronderzoek en een vooronderzoek in de praktijk (de analysefase). Vervolgens werd de aanpak aan de hand van de vastgestelde principes ontworpen (de ontwerpfase). Ten slotte werd de aanpak gedurende ruim een halfjaar getest in de groepen 5 tot 8 van 7 verschillende scholen voor primair onderwijs (de implementatie- en evaluatiefase). Deze laatste fase had als doel om inzicht te geven in de implementatiekwaliteit van de aanpak, in hoe leraren (elementen van de) aanpak ervaren, in de door leraren ervaren opbrengsten van de aanpak en in belemmerende en stimulerende factoren. De aanpak werd bewust aangeboden aan leraren die lesgeven in de bovenbouw, omdat in deze periode de leesmotivatie van leerlingen daalt, en met name bovenbouwleraren aangeven weinig kennis van jeugdliteratuur te hebben. De instrumenten die in het onderzoek zijn ingezet, zijn naast een start- en eindvragenlijst, monitoringslijsten, interviews en storylines. In totaal namen 47 leraren deel aan het testen van de aanpak. Onderwijsprofessionals en onderzoekers hebben in alle fasen van het ontwerpgericht onderzoek samengewerkt.

De aanpak

De aanpak *Leraren als leesbevorderaars* heeft als doel om de volgende kwaliteiten van leraren te versterken: 1) zelf kinderboeken (willen) lezen, 2) hun kennis van recente kinderboeken, 3) & 4) hun didactische kennis en vaardigheden op het gebied van leesbevordering, en 5) hun vertrouwen in hun rol als leesbevorderaar (*self-efficacy*). Om dit doel te bereiken, zijn effectief bewezen principes uit zowel professionaliserings- en gedrags- als motivatie-interventies ingezet. Via cadeauboeken en *nudges* (wekelijkse berichten over kinderboeken en leesbevordering en een abonnement op het tijdschrift *Lezen*) werden leraren aangespoord om zelf meer kinderboeken te lezen. Literatuurcirkels op school en schooloverstijgende literatuurcirkels werden ingezet om de (sociale) leesmotivatie van leraren te vergroten. Tijdens deze leesclubs bespraken de leraren de cadeauboeken met elkaar vanuit verschillende gespreksrollen (de literatuurcirkels op school) en wisselden ze ideeën en tips uit over het gebruik van de boeken in de klas (in beide literatuurcirkels). Om de deskundigheid van leraren als leesbevorderaars te versterken, ontvingen zij ten slotte informatie over kinderboeken (boekspecifieke inspiratiekaarten) en over het aanraden van passende boeken in de klas (algemene inspiratiekaarten).

Implementatie en evaluatie van de aanpak

Over het algemeen zijn leraren tevreden over de aanpak *Leraren als leesbevorderaars*. Leraren waardeerden met name de zes cadeauboeken uit de aanpak. Zij vertelden dat zij blij werden van de

cadeauboeken en dat de nieuwe boeken hen motiveren tot lezen. Ook het delen van leeservaringen in literatuercirkels in het eigen team werd positief ontvangen. Op één cirkel na werden alle cirkels gemiddeld met een 7,5 of hoger beoordeeld. Leraren vertelden dat ze tijdens de literatuercirkels op nieuwe ideeën werden gebracht.

Sommige elementen uit de aanpak kwamen minder goed tot hun recht. De schooloverstijgende literatuercirkels bleken lastig te organiseren, en de motivatie en voorbereiding van leraren was bij deze bijeenkomsten soms beperkt. Ook de regelmatige berichten waren minder succesvol. Drie kwart van de leraren las de helft of minder van de berichten. Tot slot viel op dat niet al het materiaal van de aanpak (zoals de inspiratiekaarten of het tijdschrift *Lezen*) goed bij de deelnemers is aangekomen, en dat dit materiaal ook niet altijd gelezen werd. Wellicht is hiervoor een strakkere organisatie van de aanpak en hogere eisen aan de deelnemers nodig.

Voor de motivatie van leraren lijkt het belangrijk te zijn dat professionalisering concrete input oplevert voor de klassenpraktijk. Zo werden de literatuercirkels positief beoordeeld als ze ideeën opleverden voor in de klas, en noemden leraren dat het meerwaarde heeft als de gelezen boeken passen bij de thema's die in de klas op dat moment behandeld worden.

Opbrengsten van de aanpak

Van alle elementen uit de aanpak leverden de cadeauboeken volgens de leraren het meeste op. Zo'n 85% van de leraren is van mening dat de cadeauboeken een (heel) positieve invloed hebben gehad op hun competenties als leesbevorderaar. Leraren rapporteerden niet alleen dat het cadeau krijgen van boeken tot lezen aanzet, maar ook dat ze door de cadeauboeken in aanraking zijn gekomen met boeken die ze nog niet kenden of anders niet gelezen zouden hebben. De boekenkaravaan, een rondgang langs de scholen waarbij een leesexpert potentiële cadeauboeken aan de leraren introduceerde, droeg daar extra aan bij. Ook de literatuercirkels hadden volgens twee derde van de deelnemers een positieve of zeer positieve invloed op hun leesbevorderingscompetenties.

De sterkste toename in competenties ervaren leraren wat betreft hun repertoirekennis van kinderboeken; die vinden ze nu (veel) groter dan voor aanvang van het project. Dit is een opvallend resultaat, juist omdat veel leraren bij de startvragenlijst hun kennis over (recente) jeugdboeken als onvoldoende inschatten. In de interviews noemden sommige leraren dat ze nu méér titels kennen, andere vermeldden dat ze niet zozeer meer, als wel recentere titels hebben leren kennen of titels van een ander genre.

Er was geen verschil in de opbrengsten van de aanpak tussen de groep leraren die bij aanvang van het project meldde veel kinderboeken te lezen vergeleken met de groep leraren die op dat moment zei weinig kinderboeken te lezen. Er was ook geen verschil in gerapporteerde opbrengsten tussen leraren die tijdens het project meer boeken lasen of meer inspiratiekaarten gebruikten. Wel werd er een verschil gevonden tussen leraren die hun leescompetenties vooraf relatief laag inschatten versus de leraren die hun competenties hoog inschatten. De eerstgenoemde groep, de leraren die hun leescompetenties vooraf relatief laag inschatten, ervoer meer opbrengsten op het gebied van kennis over leesbevordering.

Belemmerende en stimulerende factoren

Leraren werden enthousiaster over de aanpak wanneer zij een boek lazen dat zij mooi of goed vonden, of wanneer zij inspirerende gesprekken hadden met collega's tijdens de literatuurcirkels. Ook het moment waarop de cadeauboeken werden uitgedeeld en de boekenkaravaan aan het begin van het project werkten stimulerend. Als leraren een boek lazen dat zij echter niet zo goed vonden, daalde hun waardering voor de aanpak. Ook een gebrek aan aansturing (onduidelijke afspraken over de uitvoering van het project; een wisseling van personeel), en een hoge werkdruk hadden een negatief effect op de waardering van de aanpak. Inzet en betrokkenheid van de schoolleider, facilitering, duidelijke communicatie en een goede planning zijn dan ook belangrijke randvoorwaarden voor het laten slagen van de aanpak.

Aanbevelingen

We geven vijf aanbevelingen voor onderwijsprofessionals in de praktijk om deze aanpak in hun eigen organisatie in te zetten:

1. zorg voor goede aansturing en een strakke organisatie;
2. sluit aan bij de individuele wensen én maak duidelijke afspraken als team;
3. zorg voor goede instructie bij de eerste literatuurcirkel;
4. schakel een expert in;
5. en stem de verschillende elementen van de aanpak op elkaar af.

